

інфраструктури оптової торгівлі Донецької області дозволяє виділити два найважливіші напрямки розвитку оптової ланки споживчого ринку регіону: перепрофілювання оптово-дистрибуторських компаній у напрямку логістичного сервісу; формування системи оптових терміналів, що дозволяє підтримувати процес розвитку конкурентного середовища для виробничих компаній, а також роздрібною торгівлі всіх форматів.

Основними перевагами розвитку даної системи є інфраструктурна підтримка оптового товаропостачання розвиненої й різноманітної роздрібною торгівлі всіх форматів, особливо стаціонарного продуктового ритейлу малих форм.

Більш того, послуги оптових терміналів будуть затребувані насамперед з боку малих стаціонарних торговельних форматів області.

Слід зазначити, що стійкість роботи регіональних дистрибуторів у значній мірі буде залежати від ринкової стійкості немережевого роздрібу. Підвищення конкурентної позиції малих форм роздрібною торгівлі може бути забезпечене за рахунок їх ефективного ринкового позиціонування та стратегічного розвитку, а також організаційно-інфраструктурного і технологічного розвитку малого торговельного бізнесу Донецької області.

Висновки і пропозиції. Таким чином, формується динамічна модель сучасної трансформації оптової торгівлі Донецької області, в рамках якої стійкість ланцюгів оптових поставок дистрибуторів забезпечується за рахунок як підвищення контролю над дистрибуцією з боку виробничої ланки, так і зміцнення ринкової позиції немережевого роздрібу, як важливої ланки, що замикає ланцюг оптових поставок.

Список використаних джерел

1. Стуканова И.П. Оптовая торговля в системе инфраструктурного комплекса продовольственного рынка: функции и современное состояние [Текст] / И.П. Стуканова // Региональная экономика: теория и практика. – 2009. – № 6 (99). – С. 35-38.
2. Тарзилова, А.Н. Эффект логистической интеграции для оптовой торговли [Текст] / А.Н. Тарзилова // Экономические науки. – 2010. – № 1 (74). – С. 147-151.
3. Пучкова, Е.М. Трансформация структуры торговых процессов на современном этапе [Текст] / Е.М. Пучкова // Региональная экономика: теория и практика. – 2010. – № 22 (157). – С. 57-61.
4. Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>.

Ключові слова: ритейл, логістична трансформація, оптова торгівля, інфраструктура, дистрибуція, формат торгівлі.

Ключевые слова: ритейл, логистическая трансформация, оптовая торговля, инфраструктура, дистрибуция, формат торговли.

Keywords: retail, logistic transformation, wholesale, infrastructure, distribution, trade format.

УДК 330.101.5: 338.2

РАЦІОНАЛЬНА ЕКЛЕКТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА АНТИЦИКЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ ЄДИНОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Лелюк Ю.М., к.е.н., доцент Полтавська державна аграрна академія м. Полтава

Лелюк Ю. М. Рациональная эклектика как методологическая основа антициклической политики в условиях отсутствия единой парадигмы экономической науки. В статті обґрунтовується необхідність використанні раціональної еклектики при формуванні сучасної державної антициклическої політики. Доведено, що «поліпарадигмальність» економічної науки створює передумови використання еклектичного методологічного підходу до аналізу антициклическої політики. Підкреслюється історично мінливий характер еклектичного підходу та визначаються межі його застосування.

Лелюк Ю. Н. Рациональная эклектика как методологическая основа антициклической политики в условиях отсутствия единой парадигмы экономической науки. В статье обосновывается необходимость использования рациональной эклектики при формировании современной государственной антициклической политики. Доказано, что «полипарадигмальность» экономической науки создает предпосылки для использования эклектического методологического подхода к анализу антициклической политики. Подчеркивается исторически преходящий характер эклектического подхода и определяются границы его использования.

Leliuk J. Rational Eclecticism as a Methodological Basis of Counter-Cyclical Policy in the Absence of a Single Paradigm of Economics. The article deals with the necessity of rational eclecticism use for forming the modern state counter-cyclical policy. It is proved in the article that the background for eclectic methodological approach use in the state counter-cyclical policy analysis is caused by existing of many paradigms in economy science. The paper is concerned with the historically changeable character of the eclectic approach and defining of the frames of its use.

Постановка проблеми. Сучасна криза економічної науки в цілому і вітчизняної економічної науки зокрема, про яку вже давно йдеться в професійному середовищі економістів, набула особливої гостроти в період світової фінансової кризи 2008-2010 років, коли з'ясувалося, що економічна теорія не спроможна запропонувати релевантні заходи антикризового регулювання, а методи та інструменти традиційної антициклічної політики не тільки не дають очікуваних результатів, але й певною мірою сприяють поглибленню кризових явищ в національних економічних системах. Так, на думку Є. Єфімова, сучасна економічна наука в плані пізнання є безплідною, а в плані соціально-політико-економічному – навіть шкідливою. Такі різні за своїми переконаннями дослідники, як Мітчелл Аболафія та Джозеф Стігліц прийшли до однакових висновків: сучасна економічна наука не тільки не змогла зрозуміти та попередити створення фінансових бульбашок, але й значною мірою сприяла їхньому формуванню. Обидва вчених підкреслюють, що реформування американської економічної науки повинно передувати проведенню реформ в економічній системі США [4, с.68]. Аналогічний висновок можна зробити і по відношенню до вітчизняної економічної науки. Відповідно гостро постало питання зміни існуючої парадигми економічної науки і формування таких теоретичних концепцій, які б дали змогу найбільш повно реалізувати практичну функцію економічного знання – в даному випадку, дозволили б сформувати відповідний інструментарій та забезпечити механізми дії ефективної антициклічної політики.

Але методологічні та теоретичні засади антициклічної політики не існують ізольовано від методології самої економічної науки, тому проблеми, пов'язані із формуванням принципів, інструментарію та механізму забезпечення ефективної антициклічної політики в своїй основі мають загальні методологічні принципи, на яких формується сучасна система економічного знання. В свою чергу, розвиток останніх є функцією від розвитку філософії економічної науки, а в цій сфері «пошук спільного знаменника» ще тільки починається. Тому проблеми методологічного забезпечення державної антициклічної політики нерозривно пов'язані із проблематикою методології економічної науки і вимагають якнайшвидшого розв'язання.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Грунтовний аналіз особливостей сучасних циклів міститься в роботах таких вітчизняних та російських вчених, як Бажал Ю., Бузгалін О., Гейць В., Глазьев С., Дзарасов С., Хубієв К., Меншиков С., Румянцева С., Чухно А., Яковець Ю. та інші. Внесок кожного з авторів у дослідження проблем циклічності економічного розвитку сприяє формуванню необхідного рівня науково-теоретичних знань для здійснення адекватної антициклічної державної політики. Але постійна зміна економічної ситуації вимагає активного розвитку сучасних методологічних підходів до аналізу економічних циклів національної економіки.

Мета статті. Метою даної статті є обґрунтування доцільності використання методу раціональної еkleктики при формуванні засад сучасної антициклічної політики.

Викладення основного матеріалу. В першу чергу необхідно визначитися щодо питання про безпосередній вплив економічної історії (зокрема, історії економічних криз та циклів) на розвиток теорії та методології антициклічної політики. Існує точка зору, що великі кризові потрясіння підштовхують економічну думку до пошуку нових підходів в економічній науці і, таким чином, породжують принципово нові економічні теорії. Так, наприклад, Велика депресія створила умови для виникнення кейнсіанства; відповідно, сучасна світова фінансова криза повинна стати «повитухою» для нової економічної системи теоретичних поглядів, що дозволять знайти інструменти ефективного державного впливу на пом'якшення руйнівних наслідків як самої цієї кризи, так і наступних фаз циклічної динаміки економіки. Але ми згодні з О.Ананьїним, що виникнення кейнсіанської теорії на хвилі Великої депресії є швидше виключенням із загального правила. Прикладом впливу криз на економічну теорію та її методологію більшою мірою слугує те, що виникнення в XIX столітті феномена періодичних криз перевиробництва викликало до життя низку концепцій, які пояснювали причини та механізм циклоутворення (наприклад, концепції Мальтуса, Сисмонді та інших), але це залишило непорушною політико-економічну доктрину, яка на той період часу була панівною (мається на увазі «закон Сея») і виключала саму можливість існування загальних економічних криз [1, с.366]. В той же час не підлягає сумніву, що економічні кризи відігравали значну роль у формуванні траєкторії розвитку економічної науки, оскільки сприймалися як значні потрясіння, які породжені недосконалістю суспільного життя, і відповідно, стимулювали професійну економічну спільноту більш критично підходити до існуючих теорій економічного розвитку та висувати принципово нові концептуальні положення. Інша справа, що висунуті нові теорії не сприймалися сучасниками одномоментно, а поступово усвідомлювалися як теоретиками, так і політиками-практиками. Це зумовлювало не прямолінійну траєкторію розвитку теорії та методології протидії циклічним коливанням за допомогою антициклічної політики, а більш ускладнений її рух. Саме з цих позицій, як на наш погляд, необхідно оцінювати і вплив світової фінансової кризи на економічну науку, і розвиток теорії та методології антициклічної державної політики.

Напевно, однією із найважливіших особливостей економічної науки, що визначає специфіку розвитку її методології, є відсутність єдиної наукової парадигми. Відповідно, сама періодизація економічної науки та моменти її «революційної зміни» не вписуються у визначену Т.Куном класифікацію: допарадигмальний етап та постпарадигмальний етап. В перекладі з грецької поняття «парадигма» означає «приклад, модель, взірць». Активне використання терміну розпочалося з роботи Куна «Структура наукових революцій» (1962 р.). Парадигма – це визнане в науці досягнення, яке протягом певного періоду часу надає науковій спільноті модель постановки проблем та їхнього вирішення [3, с.114]. Певною мірою економічну науку можна вважати поліпарадигмальною.

Наявність економічних теорій, які включені до «мейнстріму» і таких, що мають опозиційний характер, протистояння (як теоретичне, так і ідеологічне) різних економічних шкіл та напрямків створює ситуацію відсутності системної цілісності. Відсутність єдиної парадигми не дозволяє здійснити докорінний парадигмальний переворот в економічній науці. Відповідно, ситуацію, яка склалася, можна характеризувати за допомогою терміну «еклектика». У філософському розумінні еклектика – це поєднання різнорідних стилів, ідей, поглядів тощо. Зазвичай термін «еклектичний» має певне негативне забарвлення: еклектичний підхід ігнорує логічні зв'язки, некритично поєднує протилежні погляди, характеризується використанням багатозначних понять та категорій тощо.

В економічній науці також переважає негативне, певною мірою зневажливе відношення до еклектики. Але проблема, як на наш погляд, полягає не у категоричному запереченні чи, навпаки, необмеженому прийняттю еклектики як методологічної основи побудови теоретичних моделей, а в тому, щоб визначити межі її застосування в процесі економічного пізнання. Ми згодні з точкою зору Г.Івлевої [5, с.99], яка стверджує, що потреба в еклектиці як методі пізнання виникає в двох випадках. По-перше, тоді, коли дослідження тільки починається і знання про предмет дослідження є неповним, а від економіста вимагається розгляд усіх можливих підходів та концепцій. Сучасна антициклічна політика, як на наш погляд, є таким предметом дослідження, який вимагає критичної оцінки існуючих теоретичних та методологічних підходів до його економічного аналізу. Відповідно, і якісно нове дослідження цього предмету тільки починається – в контексті аналізу причин, наслідків та механізмів світової фінансової кризи 2008-2010 років. Друга ситуація, коли використання еклектичного підходу виправдане – це виникнення невизначеності подальшого розвитку тієї чи іншої економічної теорії. Дійсно, ані монетаристські, ані кейнсіанські підходи до формування антициклічної політики не дають в сучасних умовах бажаного результату, тому теорія державного антициклічного регулювання не має чітко визначеного вектору розвитку. Отже, оскільки обидва випадки, при яких використання еклектики як методу економічного пізнання, є в наявності, застосування еклектики як методологічної основи формування антициклічної політики можна вважати доцільним. Але тут, як на наш погляд, необхідно зробити дві невеликі ремарки.

Перш за все, потрібно констатувати, що в наявності є ще одна – третя – ситуація, при якій необхідно застосовувати еклектику. Йдеться про невизначеність подальшого розвитку самого об'єкта дослідження – національної економічної системи. Роль еклектичного підходу в цій ситуації зводиться до наступного. Невизначеність розвитку складних систем (а саме до такого типу систем відноситься економічна система) породжує нескінченну множину варіантів напрямків та «пучків» розвитку, кожен з яких несе в собі потенційну можливість біфуркацій та різноманітних наслідків для системи в цілому. Чим більше можливих варіантів подальшого розвитку економічної системи розглядатиме економічна теорія (а це можливе при еклектичному підході), тим більша ймовірність того, що буде обраний найефективніший варіант антициклічної політики.

Друга ремарка стосується проблеми абсолютизації еклектичного підходу. Застосування еклектики має об'єктивні межі, що описуються, в основному, розглянутими вище трьома ситуаціями. По мірі того, як розвивається теорія, потреба в еклектичному методі поступово зникає. Він поступається місцем методології, що притаманна новій економічній парадигмі, здатній як пояснити досліджуване явище, так і визначити шляхи впливу на нього в інтересах суспільства чи певних соціально-економічних груп. Тому, визнаючи необхідність використання еклектичного підходу до формування релевантної антициклічної політики, ми підкреслюємо його історично мінливий характер і чітко визначені межі застосування, ні в якому разі не абсолютизуючи еклектичну методологію.

При цьому необхідно розуміти, що еклектика не дає можливості сформувати цілісну системну картину при дослідженні предмету – в нашому випадку, антициклічної політики. Знання, отримані в результаті еклектичного підходу, матимуть фрагментарний характер, оскільки в цих умовах певна економічна теорія здатна розкрити тільки конкретні процеси в чітко обмежених історичних умовах (так, наприклад, за допомогою кейнсіанства або монетаризму можна пояснити специфіку форм та методів антициклічної політики в конкретній національній економіці в конкретний період часу). Але ж і сама антициклічна політика як економічне явище на сьогодні не має цілісності та системності. Таким чином, еклектика відображає реальний стан предмету пізнання. В той же час державна антициклічна політика не втрачає своєї внутрішньої цілісності, яка притаманна їй внутрішню; якщо різні аспекти розгляду цієї політики і не дають нам сьогодні цілісного уявлення та не дозволяють побачити антициклічну політику як системне явище, то це ще не означає, що вона не має внутрішньої логіки розвитку та внутрішньої системності. Еклектичний підхід як раз і дозволяє, як на наш погляд, рухатися в теоретичному пізнанні поступово, згідно з процесом розгортання цієї внутрішньої логіки та реалізації внутрішньої системності. Саме тому еклектичний метод повинен бути визначений як раціональна еклектика – тобто еклектика, що слідує за логікою предмету пізнання [5, с.107].

Життєздатність еклектичного підходу підтверджується практикою. Використання методу раціональної еклектики в процесі аналізу циклічної динаміки економічних систем здійснив свого часу М.І.Туган-Барановський, використовуючи маржиналістський, марксистський та історичний підходи.

Яскравим прикладом можливості застосування раціональної еклектики при формуванні засад антициклічного регулювання є, як на наш погляд, використання еволюційного та інституціонального методологічних підходів при спробі пояснення механізму сучасного циклоутворення. Зміна технологічних укладів та техніко-економічних парадигм з цих позицій виступає за своїм змістом як процес конкуренції

економічних інституцій [8, с.54]. Кожній технології відповідає своя система «взаємопов'язаних інституцій», тобто функціонально уособлених і технологічно взаємозалежних видів діяльності, агенти яких намагаються відстояти та стратегічно укріпити свій асоційований статус. В національних та глобальному масштабах вони виступають своєрідними «носіями» базисних технологій і «інституціональними підприємцями», конкурують за обмежені ресурси, вступають у відносини кооперації тощо. Впровадження та розповсюдження нової технології відбувається в суспільстві, тому, щоб стати нормою у споживанні та використанні, технологічна новація повинна спиратися на потужну соціальну базу. Кожна технологічна новація породжує комплекс «взаємопов'язаних інституцій», агенти яких використовують її, отримуючи дохід чи збільшуючи власну сумарну корисність. Таким чином, будь-яка базисна інновація, з одного боку, формує нові потреби та створює нові робочі місця, а з іншого боку – руйнує існуючу структуру зайнятості, стимулює структурне безробіття. Тож технологічний розвиток повинен розглядатися не спрощено, як переможний поступ нової технології, а як болочий соціальний процес. Крім того, це – процес жорсткої інституціональної конкуренції, оскільки успіх нової технології значною мірою визначається ступенем її підтримки з боку різних соціальних груп. В цих умовах рішення, що приймаються урядом, є результатом конкуренції галузевих та міжгалузевих лобістів: так, заборона палити у громадських місцях відображає не стільки турботу держави про здоров'я населення, скільки поразку лобістів тютюнової галузі в конкуренції із транснаціональним фармацевтичним бізнесом [8, с.55]. З іншого боку, процес зародження нових технологій (і, відповідно, переходу до нових фаз економічного циклу) супроводжується зміною співвідношення між формальними та неформальними інститутами [7, с.92]: спочатку підприємці - новатори стикаються із нестачею фінансових ресурсів і починають кооперуватися та створювати неформальні інститути, але поступово, із вичерпанням потенціалу старих технологій, банки починають розширювати кредитування новаторів, відбуваються інновації в самій фінансовій системі і інвестиційні можливості новаторів різко зростають; відповідно, неформальні зв'язки розриваються і новатори вступають у жорстку конкурентну боротьбу в умовах оновленого інституційного середовища. Розуміння механізму циклоутворення не тільки з позицій жорсткого технологічного детермінізму, але й з застосуванням інституціонального підходу, тобто з точки зору раціональної еkleктики в методології, дозволить обрати найбільш ефективні методи антициклічної політики для кожної конкретної ситуації.

Саме на засадах раціональної еkleктики можливе, як на наш погляд, створення синтетичної теорії, яка б дозволила органічно об'єднати кейнсіанську теорію з теорією Й.Шумпетера і, таким чином, здійснити в єдиних методологічних контурах як еволюційний аналіз, так і короткостроковий рівноважний аналіз циклічної динаміки національної і світової економічних систем [6, с.75].

Висновки. Таким чином, використання раціональної еkleктики, обумовлене відсутністю єдиної парадигми в економічній науці, дозволяє, використовуючи різні теорії та концепції, проаналізувати антициклічну політику згідно із внутрішньою логікою її розгортання у часі та просторі та поступовим проявом її внутрішньої системності. При цьому відбувається самоорганізація економічного знання про антициклічну політику, що дозволяє виділити найбільш ефективні та релевантні її форми, методи та механізми.

Список використаних джерел

1. Ананьин О. Экономическая теория – дитя кризисов? / О.Ананьин//XII Международная научная конференция по проблемам развития экономики и общества. В 4-х кн. Отв. ред. Е. Г. Ясин. – Кн.4. - М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. – С. 366-375.
2. Болдырев И.А. Экономическая методология сегодня: краткий обзор основных направлений/И.А.Болдырев//Журнал Новой Экономической Ассоциации. – 2011. - №9. - С. 47-70.
3. Гоголев Б.П. От плюрализма и релятивизма к интегральной социологической парадигме/ Б.П.Гоголев // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Философия. Филология». – 2011. - №2(10). – С.113-127.
4. Ефимов В.М. Дискурсивный анализ в экономике: пересмотр методологии и истории экономической науки/ В.М.Ефимов // Вопросы регулирования экономики. – 2011. – Т. 2. - №3. – С.5-79.
5. Ивлева Г.Ю. Рациональная еkleктика как выражение кризиса экономической теории и способ выхода из него / Г.Ю.Ивлева // Философия хозяйства. – 2003. - №3 (24). – С.99-108.
6. Лелюк Ю.М. Побудова синтетичної економічної теорії як передумова формування методологічної бази антициклічної політики / Ю.М.Лелюк // Економічний простір. – № 58. – 2012. – С. 74-79.
7. Сергиенко Я.В. О финансовом механизме длинноволновых технико-экономических изменений / Я.В. Сергиенко // Вопросы экономики. – 2004. - №1. – С. 66-73.
8. Фролов Д.П. Институциональная логика технологического прогресса (случай нанотехнологий) /Д.П.Фролов // Журнал институциональных исследований. – 2012. - №1. – Т. 4. – С.49-64.

Ключові слова: раціональна еkleктика, парадигма в економічній науці, державна антициклічна політика, самоорганізація економічного знання про антициклічну політику .

Ключевые слова: рациональная еkleктика, парадигма в экономической науке, государственная антициклическая политика, самоорганизация экономического знания об антициклической политике.

Key words: rational eclecticism, paradigm in economy science, state anticyclical policy, the anticyclical economic knowledge self-organization.